

Monte Veritá: Egy legendás hely, ahol test és lélek megszabadulhatott béklyóitól, illetve eggyé válhatott a természettel

Németh István

A Pesti Napló 1933. május 14-i számában egy igen érdekes, fotókkal illusztrált cikk volt olvasható A német szellem emigránsai az Igazság Hegyén címmel, mely részletes tudósítást közölt arról, hogy az 1900-as évek első évtizedeiben hogyan éltek az asconai különtelepen azok, akik nem tudtak, vagy nem akartak beilleszkedni koruk társadalmába, s vissza akartak térni a romlatlan természetbe, hogy tabuk és kötöttségek nélkül, a nekik tetsző módon élhessék mindennapjaikat. Az akkoriban sokakat vonzó életreform legkülönbébb képviselői, naturisták és vegetáriánusok, feministák és aszkéták mellett, okkult szellemi mozgalmak, így a teozófia és az antropozófia hívei, ismert politikusok és anarchisták, híres írók, képzőművészek, muzsikuskok és táncosok nagy számban töltöttek rövidebb vagy hosszabb időt a svájci Ascona mellett magasodó dombon, a Monte Veritán.

A helyről egyébként már jóval korábban, a *Pesti Hírlap* 1909. szeptember 3-i számában is megjelent egy elég szarkasztikus hangvételű írás, melyben többek között azt olvashatjuk, hogy „a szanatórium alapítója talán jó szándékkal volt teli és a természetes életmód alatt egészséges életmódot gondolt, aminőt nem egy orvos ajánl és nem egy szanatórium próbál gyakorlati úton bemutatni. A levegőfürdők és napfürdők, a bőséges főzelékadagok mindmegannyi részletei a ter-

mészetes gyógyítómódnak, amelynek érdekesebb megnyilatkozásai a kalaphasználat mellőzése, a nyitott ablak mellett, avagy a szellős sátrakban való alvás. Ha ilyenekkel szolgált volna az Igazság Hegye, akkor Oedenkoven úr szanatóriuma – orvosainak ügyessége szerint – a többé-kevésbé erősen látogatott szanatóriumok közé tartozott volna. Csakhogy az Igazság hegyének a megalapítója továbbment: a legradikálisabb formákat ajánlotta híveinek, félretételét mindennek,

Monte Veritá

Gusto Gräser

Hermann Hesse

Mary Wigman

Rudolf Steiner

amit az emberi együttélés kieszelt és az Igazság hegyéből indult ki az a mozgalom, amely Asconán kívül Svájc egyik-másik helyén szintén felburjánzott a »természeti embereket«. Az asconai gyarmat lakói sárga kaftánban, szandálokban jártak, a férfiak hajukat, szakállukat hosszúra növesztették, ollóval, beretvával megszakítva minden érintkezést. A növényi táplálkozást sokan annyira fejlesztették közülük, hogy csak gyökerekkel éltek. A szerelmi életben szintén radikális elveket vallottak, lehányták magukról a civilizáció kovácsolta rút bilincseket. Ilyesformán az Igazság helye és mindazok, akik Asconán meg Asconán kívül az Igazság hegyének tanításai

szerint éltek, a különösködő, a társadalmon kívül élő és a társadalomból magukat száműző emberek gyarmatát alkották – ebbe a gyarmatba eljárt Adamovich Vilma is, Wölfling Lipót egykori felesége, sőt maga Wölfling Lipót is megfordult Asconában.”

A cikkíró által említett Wölfling Lipót egyébként nem volt más, mint a Habsburg-Lotharingiai házból származó, zűrés szerelmi ügyeiről és egyéb botrányairól elhíresült Leopold Ferdinand Salvator főherceg (1868–1935), aki idővel rangjáról és címeiről is lemondott, és aki nem

sokkal az idézett cikk megjelenése előtt, 1907-ben vált el első feleségétől, Wilhelmine Adamovictól (1877–1908). Nem kell azonban azt feltételeznünk, mintha az asconai Monte Veritá az erkölcsi fertő melegágya lett volna, egyfajta Szodoma és Gomora, hiszen, mint ahogy az már a bevezetőből is kitűnhetett, az 1900-as évek első évtizedeiben egész sor kiváló, avantgárd törekvéseket képviselő művész és gondolkodó, köztük számos ismert, vagy idővel ismertté váló személy fordult meg ezen a helyen, akik a társadalom és a mindennapi élet megújításán fáradoztak a maguk módján.

A II. világháborút megelőző évtizedekben egyre szélesebb körben ismertté váló asconai szanatórium, illetve kolónia előtörténete egyébként egészen 1899-ig nyúlik vissza. A módos antwerpeni vállalkozó, Henri Oedenkoven (1875–1935) ekkor kereste fel a gyógyulás reményében a Napdoktorként is emlegetett svájci Arnold Rikli (1823–1906) Bledben működtetett *Naturheilanstalt Rikli* néven ismert intézetét. A hírneves természetgyógyász kúrái során alkalmazott módszerek között (akárcsak később Asconában) kiemelt szerepet játszott a rendszeres fény- és napfürdőzés, illetve a vegetáriánus táplálkozás. Nem mellékes, hogy Oedenkoven itt ismerkedett össze a beteg édesapját meglátogató Ida Hofmann (1864–1926) zongoratanárnővel, aki maga is az életreform, illetve a női egyenjogúság lelkes pártolója volt. Henri és Ida csakhamar egymás szellemi társává váltak, s ők is valami hasonló elvek szerint működő gyógyászati létesítmény létrehozásán törek a fejüket, mint ami-

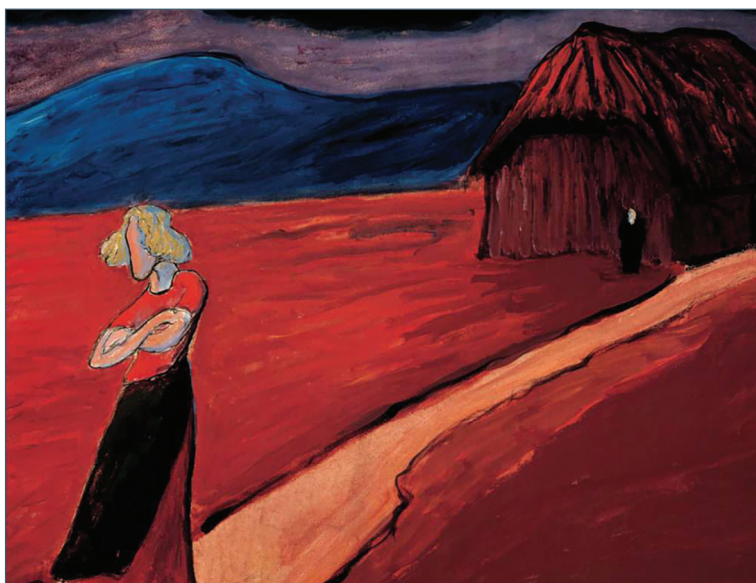
Alexej Jawlensky: *Női portré, 1918*

lyet Bledben láttak. A megfelelőnek tűnő helyszínt végül az Ascona közelében található Monte Monescián találták meg, melyet megvásárlása után ők maguk neveztek el Monte Veritának, azaz az Igazság hegyének. Az itt létrehozott szanatórium, illetve vállalkozás létrehozói egyébként a már említett Ida Hofmann és Henri

Oedenkoven mellett a már Bledben velük kapcsolatba került katonatiszt és életreformer Karl Gräser (1875–1920) és testvére, a nyugati világ Gandhijaként, illetve a hippimozgalom egyik előfutáraként is emlegetett profetikus alkatú művész, Gusto Gräser (1879–1958), továbbá a gyanús körülmények között, öngyilkosság vagy mérgezés következtében fiatalon elhunyt pedagógusnő, Lotte Hattemer (1876–1906) voltak.

Az életreformerek asconai közösségéhez csakhamar egész sor hasonló gondolkodású, a társadalmi normáknak és elvárásoknak hátat fordító személy csatlakozott, akik

Marianne Werefkin: *Tragikus atmoszféra, 1910*

Casa Anatta múzeum

rövidebb-hosszabb időt ugyancsak a Monte Veritán töltöttek. Ezek egyike volt a holland Joseph Salomonson (1853–1908 k.), aki már 1903-ban felbukkant az Igazság hegyén, s rövid ideig a társaság titkári teendőit is ellátta. Egy ekkoriban róla készült fotón azt láthatjuk, amint a szakállas férfi teljesen meztelenül, csupán egy cipőt viselve kertészkedik lakóháza előterében. Ő volt az egyébként, aki Ida Hofmannt rávette, hogy vegetáriánus ételek fogyasztása helyett, térjen át inkább a vegán étrendre. 1904-től minden évben hosszabb időt a Monte Veritán töltött az anarchista nézeteiről ismert német orvos, Raphael Friedeberg (1863–1940), aki az 1930-as évek elején véglegesen is itt telepedett le. Nem sokkal Friedeberg után, 1906-ban érkezett Asconába a Freuddal és Junggal is közeli kapcsolatban álló Otto Gross (1877–1920), akit manapság a pszichoanalízis egyik úttörőjeként tartanak számon, anarchista nézetei és állandó drogproblémái miatt azonban élete során állandó problémái akadtak, és még azzal is megvádolták, hogy része lehetett több páciensének a halálában, illetve öngyilkosságában. Tudjuk, hogy 1907 táján, Gusto Gräser meghívására, a később Nobel-díjat is elnyert híres író, a miszticizmushoz, illetve a keleti bölcsülethez már gyermekkor óta vonzódó Hermann Hesse (1877–1962) szintén töltött időt a Monte Veritán, és Gräser gondolatai, illetve tanításai nagy hatást gyakoroltak rá. Ha már az

ezoterikus tanoknál, illetve spirituális kérdéseknél tartunk – melyek vitathatatlanul fontos szerepet játszottak a helyi közösség életében –, érdemes itt megjegyezni, hogy Rudolf Steiner (1861–1925), az antropológia megalkotója, aki korábban a német teozófiai társaság elnöke volt, 1911-ben az asconai Monte Veritán is nagysikerű előadást tartott, s a hely történetével foglalkozó publikációk őt is mindig megemlítik mint az egyik hírességet, aki az idők folyamán megfordult az Igazság hegyén. Adott keretek között persze nem foglalkozhatunk minden-

kivel, akinek a neve ezen a hosszú listán szerepel.

A legendás hely egyébként a 20. század első évtizedeiben egész Európát meghódító mozgólátművészet – németül Ausdruckstanz –, azaz a szabadtánc vagy expresszionista tánc történetében is igen fontos helyet foglal el. A pozsonyi születésű Lában Rezső, vagy ahogy külföldön ismertebbé vált, Rudolf von Laban (1879–1958), a híres táncpedagógus és koreográfus, a róla elnevezett LMA (Laban Movement Analysis) kidolgozója, 1913 és 1917 között nyaranta a Monte Veritán vezetett egy tánckurzust, mely a modern tánc olyan úttörőit is az Igazság hegyére vonzotta, mint Isadora Duncan (1877–1927), Mary Wigman (1886–1973), vagy a halála után szinte teljesen elfeledett, s csak a közelmúltban újfelfedezett Gertrud Leistikow (1885–1948). Mint ahogy ezt számos archív fotó is bizonyítja, a szabad levegőn – az Igazság hegyén, vagy az alatta

Marianne Werefkin: Vidéki út, 1920

Marianne Werefkin: *Család*, 1922

elterülő hatalmas tó, a Lago Maggiore partján – s nemritkán teljesen meztelenül végzett gimnasztikai gyakorlatok Lábán asconai tánckursusain is fontos szerepet kaptak.

Ascona egyébként nem csupán a modern tánc, hanem a modern képzőművészet történetében is nem elhanyagolható szerepet kapott ezekben az években. 1918-ban érkezett ugyanis a Monte Veritára az orosz származású festőnő, a Repin tanítványaként már hazájában is nevet szerzett Marianne Werefkin (1860–1938), és akkori férje, Alexej Jawlensky (1864–1941), aki hozzá hasonlóan, Münchenben vált expresszionista festővé. Bár kettőjük kapcsolata rövidesen megszakadt, és Jawlensky új élettársával máshová költözött, Werefkin élete végéig Asconában maradt. A festőnő halála után művei a helyi Fondazione Marianne Werefkin tulajdonába kerültek, s jelenleg ezek az alkotások képezik az asconai Municipal Museum of Modern Art gyűjteményének a magját.

A Monte Veritá mint az életreform híveinek legendás találkozóhelye, már a II. világháború előtt lényegében elveszítette korábbi jelentőségét, s egyre inkább egyfajta turistalátványossággá, illetve különböző kulturális események helyszínévé vált. Itt érdemes utalni a holland származású, de már az 1920-as évektől családjával együtt a Monte Veritán élő Olga Fröbe-Kapteyn (1881–1962) teozófusra, aki 1933-ban (Carl Jung javaslatára, és vele együttműködve) megalapította Asconában az úgynevezett Eranos vitanapok, illetve konferenciák mindmáig tartó hagyományát, melyek keretében, a II. világháborút köve-

tő évek során még a hírneves magyar klasszika-filológus és vallástörténész, Kerényi Károly (1897–1973) professzor is tartott előadásokat a görög mitológia témaköréből.

A kultikus hely emlékezete az említett változásoktól függetlenül mindmáig tovább él, mely nem utolsósorban annak köszönhető, hogy a híres svájci művészettörténész és kiállításrendező, Harald Szeemann (1933–2005) 1978-ban megrendezte az asconai Casa Anatta múzeumát átalakított épületében a Monte Verita – La mammelle della verita című tárlatot, mely rendkívül gazdag dokumentációs anyagával, számos tárgy, illetve archív fotó segítségével igyekszik felidézni az akkori idők hangulatát. Jellemző, hogy a helyi szanatórium, illetve telep alapításának százéves évfordulójáról még a magyar sajtóban is megemlékeztek, így többek között a *Népszava* 2002. januári 23-i számában is megjelent a Monte Veritáról egy rövid visszaemlékezés, Híppiközösség az Igazság hegyén címmel! Hogy az életreform hívei által létrehozott asconai telepen kezdettől történtek extrém dolgok, illetve olykor drámába torkolló túlkapások, az már az eddig elmondottakból is elég világosan kiderülhetett. Az utópisztikus történet egyébként Stefan Jäger svájci filmrendezőt és producert is annyira megihlette, hogy 2021-ben Monte Veritá – a szabadság mámore című egy filmdrámát is készített belőle, melyet nemrégiben még egyes hazai mozik is vetítettek.

A szerző: művészettörténész, a Károli Gáspár Református Egyetem docense.

E-mail: stvnemeth@yahoo.co.uk

Ajánlott irodalom

- Landmann R. Ascona. Monte Veritá, Auf der Suche nach dem Paradise, Benziger. Berlin 1979.
- Green M. Mountain of Truth: The Counterculture Begins: Ascona, 1900 – 1920. University Press of New England, 1986.
- Bollmann S. Monte Veritá 1900. Der Traum vom alternativen Leben beginnt. München: Deutsche Verlags-Anstalt; 2017.
- Böhme G. Monte Veritá, Rejtett történetek. az életreform – mozgalmak és a művészetek. Budapest: Műcsarnok; 2018. p. 137-43.
- Balogh J. Tánc a kozmoszsal a Monte Veritán 1913 és 1917 között. *Táncstudományi Közlemények* 2019;1-2:5-14.
- Gréczi E. Harald Szeemann az Igazság hegyén. *MúzeumCafé* 2022;16:129-44.